

KEMAL TAHİR'İN *YOL AYRIMI* ROMANINDA DÖNEMİN TOPLUMSAL YAPISINA SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Mustafa KILIÇ*

Özet

Toplumsal yapı toplumda organize olmuş kişiler ve kurumlar arasındaki ilişkiler bütünüdür. Bir toplumun toplumsal yapısı o toplum hakkında bize önemli bilgiler verebilmektedir. Bir ülkenin toplumsal yapısı irdelenerek o toplumun var olan sorunları ve gelecekte olması muhtemel sorunları hakkında fikirler ortaya atılıp çözüm yolları bulunabilir. Toplumsal yapının analizi objektif bir biçimde yapılırsa o toplumun kimliği anlaşılabilir. Bu çalışmada Kemal Tahir'in eserlerinden *Yol Ayrımı* romanında geçen toplumsal ve siyasal olaylar çerçevesinde dönemin toplumsal yapısının analizi yapılmaya çalışılacaktır. Bu analiz çerçevesinde çok partili dönem denemelerinin ikincisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, dolayısıyla toplumsal ve kültürel hayatta meydana gelen değişimlerin ve bu değişimlerin topluma nasıl yansıtıldığının incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Toplumsal Yapı, Kültürel Yapı, Çok Partili Dönem, Serbest Cumhuriyet Fırkası

A SOCIOLOGICAL OUTLOOK TO THE SOCIAL STRUCTURE OF THE PERIOD IN KEMAL TAHİR'S *PARTING WAYS*

Abstract

Social structure is the set of relations embedded and organized in societies, which is the source of significant clues about the people in a given community. It is always possible to analyze the social structure of a community to have an understanding of the present and potential problems for corrective purposes. The analysis of the social structure, if conducted objectively, functions as the identity of that society. In this study, the social structure of the depicted period in Kemal Tahir's *Parting Ways* will be analyzed within the framework of the social and political environment of the time. In the light of this analysis, it is aimed to examine the circumstances under which the Republican Party was founded as a second attempt at multi-party system and how these social, cultural and political changes reflect on the society.

Key words: Sociology, Social Structure, Multiparty Period, Cultural Structure, Liberal Republican Party

Giriş

Demokratikleşme sürecinde çok partili dönem öncesine bakıldığında tek partili bir yapının ve monolitik bir sistemin olduğu görülür. Nihayetinde Cumhuriyetin kurulmasından önce ikinci dönemde TBMM seçimleriyle ülkede partileşme süreci başlatılmaya çalışılmıştır. İlk olarak 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası, kısa bir süre sonra çok partili siyasi hayata geçiş denemesi başlangıcı olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Nitekim İzmir Suikastı'nın yaşanması, dini duyguların propaganda olarak kullanıldığı düşünülen Şeyh Said isyanı ile parti kapatılmıştır. Bir süre sonra demokrasinin gereği olan çok partili hayata geçebilmek amacıyla yapılan girişimlerin sonucunda 1930 yılında Fethi Okyar başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Ne var ki ülkenin içinde bulunduğu durum, dış

* Araş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, kilicmustafa@gazi.edu.tr

etkiler, toplum yapısının özellikle siyasi hayatın çok partili hayata daha hazır olmadığına anlaşılması ve muhalefet partisiyle olan çekişmeler nihayetinde parti kendini fesh etmiştir (Ahmad, 1992:7-10). Çok partili döneme bu iki girişimle geçilememiş ve uzun süre ülke tek partili hükümetlerce yönetilmiştir. Atatürk Dönemi Tek Partili bir yönetimle geçmesine karşın demokratikleşme açısından hem çok partili dönemden, hem de birçok Batılı ülkeden daha fazla yenileşme gerçekleştirilmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 1930 Ağustosunda kurulmasında, dönem itibariyle yaşanan sorunların etkili olduğu görülmektedir. 13 Şubat 1925 tarihindeki Şeyh Sait isyanı hükümete ve onun politikalarına karşı bir mücadeleyi teşkil etmektedir. Bu duruma karşın İsmet İnönü hükümeti tarafından çıkarılan Tahrir-i Sükûn Kanunu basın özgürlüğünü kısıtlamış ve hükümete olağan üstü yetkiler sunmuştur (Ekinci, 1997:74-75). Sonrasında Ankara'da ve isyan bölgesinde olmak üzere İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. 13 Şubat 1925 günü başlayan Şeyh Sait ayaklanmasının, ordunun 26 Mart'ta başlattığı başarılı karşı harekât sonucu 15 Nisan günü bastırılması, Şeyh Sait'in şark İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanarak idam edilmesi ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın aynı yıl kapatılmış olmasında etkili olmuştur. 1929 tarihine kadar etkili olan Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun baskıları, toplumsal yapıdaki huzursuzluklar, Halk Fırkası'nın yerel ve bölgesel yöneticilerinin davranışları, hükümetin reform politikaları ve gittikçe artan ekonomik sıkıntılar dönem itibariyle toplumda görülen belli başlı olumsuzlukların başında gelmektedir (Zürcher, 1995:303). 1920'li yıllarda ekonomik ve sosyal sıkıntılarla uğraşan toplumsal yapıda hükümete olan hoşnutsuzluklar çoğalmaya başlamıştır. 1922-1930 yıllarında gerçekleşen devrimler de, hükümete karşı bir direnmeye neden olmuştur. Sanayileşme siyaseti, sigara, şeker, tuz ve deniz nakliyatının devlet tekeline alınması bu hoşnutsuzluğu daha da arttırmıştır. Hükümetin uyguladığı devletçi ekonomi politikaları, ekonomik durgunluğu beraberinde getirmiştir. Dahası, 1928-1929 yıllarında ekonomik sıkıntıların etkisi ile de tarım mahsüllerinin yetersiz üretimi toplumsal yapıda olumsuzluklara neden olan olaylar arasındadır. Bu durumlara ek olarak Cumhuriyet Halk Fırkası üyelerinden bazılarının pozisyonlarından yararlanarak kişisel kazanç ve çıkar sağlamaları da, halkın tepkisini arttırmıştır (Karpata, 2013:223).

Bu dönem ve savaşın da etkileri göz önüne alınarak bakıldığı zaman devlet masrafları artmış ve bunların karşılanması için yeni vergi düzenlemelerine gidilmiştir. Bu koşullarda sosyal adaletsizlikten yoksun, toplum içerisinde huzur ve güvenin bozulduğu ve aynı zamanda da gelir eşitsizliklerinin ortaya çıktığı bir toplum yapısı söz konusudur. Bu dönem itibariyle de devam eden süreçte vergilerin uygulanışlarındaki eşitsizlik sonucunda vergileri ödemekte zorlanan köylüler, tefecilerden borç almak zorunda kalmış ve genellikle borçlarını ödeyemedikleri için tefeciler tarafından arazilerine el konulmuştur (Yetkin, 1983:205). Ülkede devam eden demiryolu inşasına yapılan harcamalar nedeniyle tarıma verilen hükümet desteği yetersiz kalmıştır. Tüm bunlara, 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkileri de eklenince, hükümete karşı tepkiler sürekli büyümüştür. İktidardaki İsmet Paşa Hükümeti'nin tek parti sistemi içerisindeki denetimsizliğinin, ekonomi politikasındaki yanlış kararların düzeltilmesini imkânsız kıldığı, bunun için de hükümetin denetlenmesi gerektiği yönündeki görüşlere katılan Mustafa Kemal Paşa, çözümü kendi kontrolü altında bir muhalefet partisinin kurulmasında görmüştür. Buna göre, devletçi bir ekonomi görüşüne sahip İsmet Paşa Hükümeti'ne karşı, muhalefet partisi liberal bir görüşte olacaktır. Bu doğrultuda yeni partinin,

halkın mevcut gerginliğinin azalmasına yardımcı olabilecek bir görünüme sahip olması düşünülmüştür (Tökin, 1990:146-147; Lewis, 1991:279).

Tarihin ve yaşanan olayların ve geçmiş dönemlerle ilgili çalışmaların analizleri, içinde bulunduğumuz toplumun nabzını ölçmede bize önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda bu makalede, romanda ele alınan konu neticesinde çok partili hayata geçiş denemesinin yapıldığı ikinci parti olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve gelişimi aşamasında siyasilerde ve toplumda meydana gelen durum ve olayların incelenmesi amaçlanmıştır. Partinin kuruluş aşaması ve sonrasında toplumsal hayatta meydana gelen olayların anlatıldığı Yol Ayrımı romanı, tarafsız bir şekilde okunmuş ve incelenmiştir. Araştırmamızda Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında toplumda ortaya çıkan değişmelerle ilgili görüş ve değerlendirmeler Kemal Tahir'in Yol Ayrımı romanı üzerinden okunmuş ve değerlendirilmiştir.

1. Romanın Özeti ve Genel Değerlendirme

Kemal Tahir'in romanlarından esir şehir üçlemesinin son kitabı “Yol Ayrımı” romanıdır. Diğer iki kitaba nazaran karakter yelpazesi artmış bir şekilde devam eden serinin bu son kitabı Türkiye'nin çok partili hayata geçiş denemelerinin ikincisi olan Serbest Fırkanın kuruluşunu kurgusal bir ortamda okuyucuya sunmaktadır. Önceki serilerde toplumda meydana gelen tabakalaşmayı oluşturan kesim Milli Mücadele karşıtları ve yanlıları iken, “Yol Ayrımı” nda Milli Direniş karşıtlarının kısmen Serbest Fırka içinde yer aldığını görüyoruz. Olaylar Varlık Gazetesi'ne Serbest Fırka'nın kuruluş haberinin gelmesiyle başlar. Yazar Madrabazlık adını verdiği ilk bölümde partinin kuruluş aşamasını, parti üyelerinin profillerini, devrin siyasal düşüncesini ve Halk Fırkası'nın muhalefete bakışını anlatır. Fethi Bey, Gazi'nin önerisiyle Serbest Fırka'yı kurar. Daha sonra eski İttihatçılar ve birtakım Halk Partisi karşıtları partiye üye olurlar. Fakat Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasından da kaynaklanan birtakım endişeler ve çekingenlikler partinin ön plana çıkmasını engeller.

İkinci bölüm yani Kuvay-ı Milliyetçiler bölümü ise iki parti arasında kesin bir siyasal ve toplumsal çatışmanın başladığı bölümdür. Özellikle yerel seçimlerde vuku bulan kavgalar toplum içinde bazı huzursuzluklara neden olmuştur. Milli Mücadele'ye katılmış olanların ekseriyetle Halk Fırkası'nı tutmaları Serbest Fırka'nın halk nezdinde görünümünü olumsuz yönde etkilemektedir. Kitaba ismini veren “Yol Ayrımı” ise son bölümdür. Yazar daha çok toplumsal saptamalar yapmakla beraber, Serbest Fırka'nın nasıl kapandığını da ele almaktadır. Serbest Fırka'nın gelişimini de bu arka plandan hareketle ele alabiliriz. Serbest Fırka'nın kurulması Mustafa Kemal'in Cumhuriyet Halk Fırkası'nın güçlenen iktidarı ve nispi durgunluğunu bir muhalefet partisi aracılığıyla dengeleme ve aynı zamanda kendi kendini yönetme yönünde bir adım atma arzusundan kaynaklanmaktadır.

1.1. Madrabazlık

Romanın başında tanıtılan Vakit gazetesinin idarehanesi, Gazi Paşa ve çevresinin fikirlerinin gazeteci kimliğiyle yorumlandığı bir ortamdır. Romanda özellikle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve faaliyetleri, halktaki yansımaları merkeze oturtularak yönetimin zaafı söz konusu ediliyor. Karakterlerimizden ilki Vakit Gazetesi röportaj yazarı Murat Bey'dir. Gece vakti gelen telefon ile gazete baskısı durdurulur. Çorum Mebusu ve

Vakit Gazetesi sahibi Âsım Bey'in 7 Ağustos 1930 günü gece yarısına az kala Yalova'daki balosundan Sirkeci Postahanesine çektiği yıldırım telgrafın içerdiği heyecan boş yere değildir. Zira uzun süreden beri gücünü arttıran tek parti hükümetinin kontrol edilemezliğinin ağırlığını hisseden Reis-i Cumhur Hazretleri, yakın arkadaşı Fethi Okyar'dan, İsmet Paşa'nın karşısına bir muhalefet partisi ile çıkmasını istemiştir. Günün havadisi; Serbest Parti kuruluyor. Tabi Murat Bey bu havadisten habersizdir. Hademe Hızır Onbaşı ile acaba gecenin bu saatinde önemli olan bu haber ne diye düşünüyorlar. Selim (gazete çalışanı) Bey'e göre ise Ağrı dağındaki birliklerimiz pusuya düşmüş çok sayıda şehidimiz vardır diyor. Murat ise bunlardan daha önemli bir şey olduğunu düşünüyor ve düşündüğü gibi de çıkıyor. Haber Vakit gazetesinde 9 Ağustos 1930'da duyurulunca gündeme bomba gibi düşmüştür. İstanbul'da gazetede gece nöbete kalan Murat, Yalova'dan ve Asım Bey'den gelecek büyük haberi bekliyorlar. Asım Bey'le birlikte gelen Serbest Fırka haberi herkesi şok etmiştir. Baskı normalin 10 kat fazlasına çıkartılır. Vakit Gazetesi ilk kez 80 bin adet basılmıştır. O günün sabahında çocuklar gazeteleri satmaya başladığında artık herkes Serbest Fırka'nın kurulacağını öğrenir. Türkiye, bambaşka bir güne uyanır. Bu arada herkes İsmet Paşa'nın muhalefet partisine olan tepkilerini merak etmektedir (Tahir, 2013:7-50).

Kurulan parti, Gazi Paşa'nın önderliğinde olunca acaba Gazi Paşa ile İsmet Paşa'nın arası açıldı da bu partiyi ondan mı kurdurdu diye düşünülmüştür. Asım Bey'e göre Gazi Paşa ile İsmet Paşa'nın arası Osmanlıdan kalan borçların ödenme çeşidi sebebiyle açılmıştır. Gazi Paşa ile Fethi Bey altınla ödensin derken İsmet Paşa kâğıt para ile ödenmesini istemektedir. İkinci taksit ekonomik krizden dolayı kâğıt para ile ödenince Gazi Paşa İsmet Paşa'ya karşı bir muhalefetin zamanı geldiğini düşünmüştür ve bu görevi de Fethi Bey'e vermiştir. Bazılarına göre de bunun Gazi Paşa'nın bir oyunu olduğunu ve Halk Partisi içindeki çürükleri ayıklamak amacıyla yaptığını düşünmektedir. Parti kurucuları arasında Fethi Bey'in yanında diğer kurucu üyelerden biri de Profesör Ağaoğlu Ahmet Bey'dir. Bunların dışında Gazi Paşa'nın bacısı, sarayın baş mebusanı Nuri bey, saray profesörü de vardır. Fethi Bey Avukat Celadet Bey'i de aralarında görmek istemiştir ama o bunu kabul etmemiştir. Daha sonra bu görevi kabul edecek ve ofisi partinin üssü olacaktır. Fethi Bey'e göre onun partisi Halk Partisi'nin bir kanadı olacak ve birlikte ülkedeki kargaşa ortamını ortadan kaldıracaklardır. Fethi Bey parti kurulumu işine başlarken halk arasında bunun doğru olduğunu düşünenler olduğu gibi yanlış olduğunu düşünenler de vardır. Kimine göre Halk Partisi içerisinde Terakkiperver ilericiler, muhafazakârlar ve gericiler vardır. Aynı parti içinde iken sorun değil de şimdi karşı partinin varlığı ile Gazi'nin düşündüğünün tersine kargaşa ortamı daha da ateşlenecektir diye düşünülmektedir. Fethi Bey parti çalışmaları için İzmir'e Ağaoğlu ile gitmiştir. Daha yola çıkmadan Ankara'ya gelen haber; 'sizi orada istemiyorlar gitmeyin' olmuştur. Fethi Bey bunu Gazi Paşa ile konuşmuş ve Gazi Paşa gitmesini, bir şey olursa da kendisine telgraf çekmesini söylemiştir. Yola çıkılmasına rağmen akıllarda olay çıkma ihtimali vardır. İzmir'e varılınca söylenildiği gibi olmadığı görülmüştür. Doktor Münir Bey'e göre; bu millet yeni çıkan partiyi tutar, bu partiyi iktidara getirir ve haftasında da yeni partinin eskisinden bir farkı olmadığını anlar. Halk Partisi'nden memnun olmayanlar için ise yeni parti bir kurtuluş olarak görülmektedir. Böyle bir siyasi ortam ve düşünceler içinde parti kurulmuş çalışmalarını tamamlamış ve seçime girmiştir. (Tahir, 2013:100-140).

1.2. Kuvay-ı Milliyetçiler

Yol Ayrımı romanının “Kuvay-ı Milliyetçiler” bölümü, Ramiz Efendi çevresinde gelişir. Öğretmen Ramiz Efendi, bütün hayatını Cumhuriyet ve Mustafa Kemal’e adamıştır. Yeni bir partinin kurulması onu tedirgin eder ve Serbest Fırka yanlıları ile çatışmaya girer. Özel hayatında ise karısı Fatma Hanım’ın ölümüyle zaten iyice sarsılmış hâldedir. Artık bu tip insanların geri planda kaldıkları onun Samatya’da bulunan evi tasvir edilerek yansıtılır. Dolayısıyla bu bölümde seçim dönemi süreci anlatılmıştır. Çıkan olaylardan, oyların alınması saklanması durumları, Kurtuluş Savaşına katılan Kuvay-ı Milliyetçilerin yaşamından kesitler ile anlatılmıştır. Kuvay-ı Milliyetçiler Halk Partisi’ni tutarken; Madrabazlar, çıkar peşinde koşanlar, işimi bu yolla hallederim düşüncesi içinde olanlar, Halk Partisi’ne karşı olanlar, devletin içinde bulunduğu ekonomiden rahatsız olanlar yani temelde İsmet Paşa’ya ve onun düşüncesine karşı olanların hepsi Serbest Parti’yi savunmaktadırlar (Tahir, 2013:151-190).

Romanda devam eden bölümlerde, Murat’ın annesi ölünce Kadir’in annesi Fatma Hanım onu yanına almış ve büyütüştür. Fatma Hanım daha sonra kanser olmuştur ve uzun bir süre geçmeden ölmüştür. Fatma Hanım’ın eşi Ramiz Efendi lise öğretmenidir. Eşinin ölümünden sonra büyük üzüntü duyan Ramiz Efendi kendisini içkiye vermiştir. Orduda savaş zamanı çok görev almıştır. İçki yüzünden kendini saldığı için üstü başı kılık kıyafeti eski yırtık olduğu halde bundan rahatsız olmamaktadır. Zamanla öğrencileri ve öğretmen arkadaşları da bu duruma alışmıştır. Kadir Murat’ı aramıştır ve babasının yeni kıyafetler alması ve kendine düzen vermesi konusunda konuşmasını istemiştir. Ramiz Efendi’nin bunun için Fatma Hanım’dan kalma yatak takımını satması gerekmektedir. Çünkü Fatma Hanım’ın hastalığı sırasında çok para gerekli olmuş ve o dönemde çok borç yapmıştır. Şimdi bile kalan borçları ödemektedir. Borçları bitirip yeni kıyafeti sonra alırım diye düşünüyordur Ramiz Efendi. Murat Bey gelişmeler için Samatya’nın havuzlu meyhanesine akşam gitmiş ve Ramiz Efendi’yi aramıştır. Orada göremeyince kesin hasta oldu diye düşünmüştür ve eve doğru yönelir. Fener direğinin dibinde Ramiz amcasını görür ve yanındaki biri ile tartıştığını anlar. Yanındaki Tango Ömer’dir. Faytoncu Osman, Ramiz Efendi’nin seçimde sandık başlarında görünmemesi için Tango Ömer aracılığı ile tehdit etmektedir. Murat Ömer’e haddini bildirir. Ömer Murat’tan çekinmektedir. Akşam içki sofrasında birlikte olan Murat ile Ramiz Efendi sohbet ederek geceyi geçirirler. Murat birkaç gündür Kadir’in eve gelmediğini öğrenir, çünkü babasına kırılmıştır. Murat yeni elbise konusunu açınca Ramiz Efendi Kadir’in aradığını anlar ve konuyu tam açtırmadan kapattırır. Tüm gece Ramiz Efendi savaş zamanı yaşadıklarını anlatır. Murat’ın bildiği ama dinlemekten sıkılmadığı hadiselerdir bunlar. Ramiz Efendi 22 gün 22 gece süren Kütahya-Sakarya savaşını da anlatır. Anlatırken o anları yeniden yaşıyor gibidir. Bu anılardan biri de Kamil Bey’dir. Kamil Bey hapse düşünce karısı onu boşamıştır. Zengin olan Kamil Bey’in tüm malına el konulunca bir arkadaşının çiftliğine gitmiştir. Orada uzun yıllar kalmıştır. Malını da daha sonra geri alabilmiştir. Kamil Bey’in kızı babasının öldüğünü biliyordu ve annesi de tekrar evlenmiştir. (Tahir, 2013: 207-264).

Ramiz Efendi’nin oğlu avukat Celadet Bey’in ofisinde çalışmaktadır. Celadet’in baldızı Şükran Hanım Ofisi arayıp eniştesinin orada olup olmadığını sorar. Kadir de Ankara’da olduğunu bildiği halde ki Şükran Hanım da biliyordu, gelecek demiştir. Birçok mülkü olan Şükran Hanım Kadir’e %5 karla kiracılarından kirayı toplamasını teklif etmiştir. Parayı seven Kadir bunu kabul eder. Şükran hanım ofisten çıkarken Murat Bey ile karşılaşır ve Kadir

Şükran Hanım'ın ona ilgi duyduğunu anlar ve kıskanır. Olayları çarpıtarak anlatır. Tabi Murat Kadir'i tanıdığı için ses etmez. Babasının yatak takımını satmayacağını Kadir'e söyler. Daha sonra iki parti üzerine konuşurlar. Kadir bulunduğu ortamdan dolayı ve de çıkarı doğrultusunda Serbest Partiyi savunurken Murat çok da üstelemez. Bu arada hapisten çıkan Kamil Bey kızını görme zamanı geldiğini düşünür ve tanışmak için Kemal ismi ile eski karısı ile kızının yaşadığı eve gider. Kocasını doktor olan Neriman Hanım'ın eşi evinin bir bölümünü muayenehane olarak kullanır. Kapıyı çalıp içeri giren Kamil Bey önce hasta olarak içeri girer ve evin hanımı ile görüşmek ister. Kadın evde yoktur. Kamil Bey doktor ile konuşur ve aslında kim olduğunu söyler, doktor da hemen tanır ve bir şeyler ikram etmek ister. Onlar konuşurken Kamil Bey'in kızı kapıyı çalıp içeri girer ve annesini sorar. Kamil Bey yıllardır görmediği kızını ilk defa görmüştür. Daha sonra Neriman ile konuşur ve yarın bir arkadaşının, kızı ile görüşeceğini söyler. Bu kişi Doktor Münir Bey'dir. Bu olaylar gelişirken Kadir, Murat, Doktor Münir, Arif Bey, Cemil Bey, Nuh Bey Kamil Bey'in evinde onu beklerler ve siyaset üzerine konuşurlar. Daha sonra Kamil Bey gelir ve yarın Münir Bey'in, kendi kızı ile görüşeceğini söyler. Münir Bey önce kabul etmez ama sonra kız ile görüşmeye gider (Tahir, 2013: 275-302).

Doktor Münir Bey ile Kamil Bey'in kızı Ayşe evden çıkarlar ve Mecidiyeköy'e doğru yürümeye başlarlar. Yol boyu Ayşe ile konuşan Münir Bey Ayşe'nin Kuvay-ı milliyetçi olduğunu öğrenir. Ayşe için babası Kuvay-ı Milliye'ye katılmadığı için yaşasa bile ölü sayılırdı. Ayşe'yi en çok üzen babasının milli mücadele seferberlik zamanı savunmada olmamasıydı. Ayşe'nin annesi Neriman Hanım Doktor Lütfü Bey Serbest Parti'den yana olup Kuvay-ı Milliye yanlısı değildir. Münir Bey ile Ayşe Hanım çay içmek ve biraz da dinlenmek için bir yerde mola verirler. Ayşe Hanım ile Münir Bey sohbet ederken masaya gelen mekân sahibi söze karışınca Ayşe Hanım babasının yaşadığını öğrenir ve şok olur. Masaya kapanır ve sevinçten ağlar. Özellikle de babasının milliyetçi olarak arkadaş çevresinde tanınması çok hoşuna gitmiştir (Tahir, 2013:304-330).

1.3. Yol Ayrımı

Bu bölümün başlığı "Yol Ayrımı" dır. Bu bölümde partinin kapanışı anlatılıyor. Selim Nuri ve arkadaşları Cambaz Kadı Medresesi'ni tamir edip yaşanılır bir yer haline getirmişlerdir. Önceleri mahalleli onları kabul etmese de emniyete Gazi Paşa'nın şoförü Dadal Efendi girip forsunu kullanır ve polis de onlara ilişemez olur. Zamanla mahalleli ile kaynaştılar. Selim Nuri fakülteden iki arkadaşı ile dergi çıkartmaktadır ve basım aşamasındaki tüm işleri Selim Nuri yapmaktadır. Bu derginin adı "Kurtuluş" dergisidir. Bu arada seçim olup bitmiştir ama sonrasındaki havadisler ve olayların etkisi devam etmektedir. Büyükada'da defterlerin çalındığı söylenmiştir. Çatalca'da oy çuvalları kayıp olmuş ve sayım işlemi yapılamamıştır. Kasımpaşa'da kalabalığı dağıtmak için gelen itfaiyenin hortumları halk tarafından kesilmiş ve olaylarda polisler de yaralanmıştır. Bu arada Gazi Paşa bütün malını Halk Partisi'ne bağışlamıştır. İstanbul'da seçimler bir hafta uzatılmıştır. Halk arasında Serbest Parti'yi tutanlar olmasına rağmen sandıktan ezici çoğunlukla Halk Partisi çıkmıştır. Bu seçime çoğunluğun akli ermemiştir ve seçim süresindeki görevliler çıkan olayları yatıştıramadığı için bu sınavdan kalmışlardır. (Tahir, 2013:335-380).

Aradan iki gün geçmiştir ve Selim medresenin avlusunda çamaşır yıkarken bir polis kendisinin polis müdüriyetinden istendiğini söylemiştir ve birlikte oraya gitmişlerdir. Selim yolda giderken kesin Behram beni şikâyet etti diye düşünür. Çünkü olası başka bir durum yoktur. Müdüriyette biraz bekledikten sonra üç kişi ile bir otomobile bindirilip bilmedikleri bir yere giderler. Oraya gidince yediği dayak ve çektiği eziyetler arasında Behram'ın ispiyoncu olduğunu iyice anlamıştır. Üç gün üç gece sonra Selim ortaya çıkmış ve Murat onunla ilgilenmiştir. Sonra Doktor Münir de verem olduğunu anlamıştır ve sanatoryum hastanesine yatması için saray şoförü Dadal Efendi'yi devreye sokarlar Ankara'ya mektup yazarlar ve beklemeye başlarlar. Dadal Efendi ile Murat, Münir Bey'i beklerken medreseden gelen haber ile ikisi yola çıkar ve Selim'in yatağı ile avluya çıkarıldığını ve tahliye işine girişildiğini anlarlar. Dadal Efendi bulunduğu mertebeyi kullanıp kendine güvenen bir tavır ile polislere bağırma ve de azarlamaya devam ederken polislerden biri kulağına eğilip bu Selim'in anarşist olduğunu ve emirin Gazi Paşa'dan bile büyük bir yerden geldiğini söyler. Dadal Efendi sesini kestiği gibi oradan ayrılır ve Selim ile bir ilişkisi olmadığını söyler. Murat Selim'i kaldığı otele götürür. Bakımını orada kendi yapar. Murat Ankara'ya meclis oturumunu izlemek için gidince Selim'in bakımı için otel sahibi kadına biraz para bırakır. Murat Ankara'da iken Şükran Hanım Selim'i özel bir hastaneye kaldırır (Tahir, 2013:382-408).

Kadir Ayşe Hanım ile gezintiye çıkar. Aslında bu gezide Murat da olacaktı ama Ankara'ya gidince plan değişmiştir. Ayşe'nin Murat'tan hoşlanır gibi olduğunu Kadir anlamış ve Murat'ı kötülemeye başlamıştır. Selim'in verem olduğunu ve otelde kendi baktığını söyleyince Ayşe Şükran Hanım'ı telefon ile arar ve bu durumun onun için de sorun oluşturacağını söyler. Bunun üzerine Şükran Hanım onu hastaneye kaldırır. Aslında Ayşe Kadir'in anlatımlarıyla Murat ile Şükran Hanım'ın özel bir ilişkisi olduğuna inanır ve kıskandığı için Şükran Hanım'ı arar. Selim klinikte bir hafta yatar ve ölür. Murat Ankara dönüşü durumu öğrenir ve kliniğe gider orada Şükran Hanım vardır ve ona olanları anlatır. Murat Bey hasta olan Doktor Münir Bey'i Cadde bostanda iskeleye bakan harap köşkünde ziyarete gider. Bu ziyaretin asıl amacı, Kadir Bey ile Ayşe Hanım'ın evlilik kararının doğru olup olmadığını öğrenmektir. Evleneceklerini öğrenmiştir. Neriman Hanım kızının Kadir ile evlenmesinden yana değildir. Kadir'in gerçek karakterini fark ettiği için istemiyordur. Şükran Hanım Murat Bey ve Nermin Hanım ile aralarında geçen bir konuşmayı Münir Bey'e aktarır. Nermin Hanım kendilerinden Kamil Bey ile konuşmalarını ve bu evliliğe rıza göstermemesini istediğini söylemiştir (Tahir, 2013:410-450).

Romanın son kısımlarına doğru, Münir Bey Ankara'daki son oturumu sormuştur Murat Bey'e. Partinin kapanışı üzerine konuşurlar. Murat Bey Halk Partisi içindeki "Kırklardan" bahseder. Yönetimde onların söz sahibi olduklarından ve onlar bir şey istemezlerse yapılamadığından konuşurlar. İsimleri tam olarak bilinmemekle birlikte istenirse kişilerin isimlerini bulabileceğini söylemiştir. Ağaoğlu Ahmet Bey'in anlattığına göre; Fethi Bey partiyi kapatma kararı alınca durum Gazi Paşa'ya iletilmiş ama Gazi Paşa hayır demiştir. Halk sizi tutuyor, diğer parti ile eşit değiliz sözünü kabul etmediğini söylemiştir. Fethi Bey kapatma kararında kararlı olduğu için son oturuma bu fikirle çıkmış ve ilanı yapmıştır. Son oturumda Murat'ın anladığı; Halk Partisi iktidarda olduğu hatta uzun yıllar iktidarda kalacağı halde o günkü oturumda yenik düşmüştür. Kürsüdeki Fethi Bey'e karşı oturumdaki tüm Halk Partililerin hücumu geçmeleri ve bu durum karşısında Fethi Bey'in Gazi Paşa'dan yardım

arayışı bekleyip de görememesine üzülmüştür. Sonuç itibariyle partinin kendini fesh etmesiyle roman sonlanmıştır (Tahir, 2013:467-492).

1.4. Romanın Ana Tezi ve Savunduğu Görüş

Kitabın temel tezi olarak, daha Osmanlı toplum özelliği taşıyan bir toplumun devam etmesi ve akabinde dönem itibariyle ortaya çıkan Meşrutiyetle birlikte karşımıza çıkan muhalefet kavramını Cumhuriyet'in kurulma evresi ve sonrasında ortaya çıkan çok partili rejim yapısı içinde ele alır. Bu toplum yapısının siyaset üzerindeki etkilerini inceleyen Yol Ayrımı'nda, Türk toplum yapısına geçişi ve bunun ardındaki tarihsel gerçekliği incelemiştir. Kitaptaki bazı karakterlerle de bu sav desteklenmiş ve bu kişiler vasıtasıyla toplumsal yapıdaki genel durum anlatılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarını tarihsel gerçeklikten kopmadan akıcı şekilde ele alan Kemal Tahir Yol Ayrımı eserinde toplumda ve siyasette yolların ayrıldığı noktayı tespit etmiş ve ustaca okura sunmuştur.

2. Romanın Geçtiği Dönem Türkiye'sinde Gelişmeler

Cumhuriyet'in ilanından sonra bilindiği gibi Türkiye tek partili bir rejimle yönetilmeye başlanmıştır. Kazım Karabekir tarafından 1924'te kurulan ve ilk muhalefet partisi olma özelliği taşıyan parti, çok geçmeden ve siyasi ve toplumsal yapının henüz buna hazır olmadığından Şeyh Said Hadisesi'nin ardından kapatılmıştır. Yol Ayrımı romanında üzerinde durulan ikinci parti Serbest Cumhuriyet Fırkası ise Mustafa Kemal'in emri ve ricası ile Fethi Okyar tarafından kurulan ikinci muhalefet partisi özelliğini taşımaktadır. Serbest Fırka; tek parti yönetiminin denetimsizlik dolayısıyla ortaya çıkan sakıncaları, iktisadi sahada ortaya çıkan sorunlar karşısında yeni fikirlerin ortaya çıkmasını temin etmek ve diktatörlük suçlamalarından duyulan rahatsızlığı gidermek için kurulur (Karpaz, 2007:225-226). Halkın siyasi yaşama katılımının gayet sınırlı olduğu görülmektedir; zira yapılan belediye seçimlerine çok az bir katılım oluyor ve katılanlar da can güvenliklerinden endişe ediyorlar. Çizilen bu tablo halkın çok partili yaşama alışkın olmadığını gözler önüne sermektedir. Zira bir hafta süren seçimlerde sandık başlarında çıkan kavgalar ve halka yapılan baskılar seçimlerin savaşa dönüşmesine sebebiyet vermektedir. Ayrıca tarafsız bir basın anlayışının bulunmaması da halkın doğru bilgilendirilmesine engel olmaktadır. Dönemin önemli bir gelişmesi de Üçüncü Ağrı Ayaklanması olarak bildiğimiz isyandır. Romanın özellikle ilk kısımlarında geçen isyan Serbest Parti kurulana kadar dönemin en önemli olayı görünümünü vermektedir. Haziran ayında başlayan isyan Eylül ayında bastırılır. Özellikle gazetelerin isyanın İran destekli olduğunu iddia etmeleri ve kısa sürede bastırılacağını yazmaları bize günümüz Türkiye'sini hatırlatmaktadır (Karpaz, 2007:61).

1930'lu yıllarda ortaya çıkan 1929 Dünya Buhranının etkileri, tüm dünyada ve dolayısıyla Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu olumsuz etkilerden kurtulmak için gerekli ekonomik politikaları hazırlaması gerekmiştir. 1920'lerde uygulanan liberal politikalar 1930'lu yıllarda yerini devletçi politika uygulamalarına bırakmıştır. Bu durumu hazırlayan ana etken ise, 1929 Dünya ekonomik buhranıdır. Bu sıkıntılı ortamda Atatürk eski başbakanlardan Fethi Okyar'a "Serbest

Cumhuriyet Fırka (SCF)’sını kurdurtmuştur. Yeni kurulan bu muhalefet partisi toplumun büyük kesiminden destek görmüştür. Bu dikkat çekici gelişme sonucu 1930’lu yılların sonunda Halk Fırkası basın yoğun muhalefeti ve olaylı İzmir nümayişi ertesinde Fethi Bey tarafından kendi kendini feshetmek suretiyle kapanmıştır (Ağaoğlu, 1994:25-51). Bu durum sonucunda halkın fakirlikten kurtarılması için 3 veya 5 yıllık programların yapılması öngörülmüştür. Ancak Türk işadamları bu kararlara anlamlı bir tepki göstermemiştir. Bunun sonucu olarak da yabancı sermaye desteği aranmasına karar verilmiştir. Fakat buhranın etkilediği yabancı sermaye de bu duruma sıcak bakmamıştır. Bu sebeple, hükümet, hızlı sanayileşme programı çerçevesinde elinde bulunan fabrikalar ve madencilik tesislerini devletin kurup işletmesinden başka seçenek olmadığına karar vermiştir. Bu dönemde, devlet eliyle sanayileşmenin ilk adımı, “Devletçilik İlkesi ’nin” dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın parti programına ilave edilmesi olmuştur. (Tezel, 2002:6-7).

Değerlendirmek gerekirse, kitapta ele alınan dönemdeki toplumsal yapıda, yeni kurulan siyasi partinin toplum kesimlerinde bir kutuplaşmanın oluşmasına, süre gelen eski gelenek ve fikirlerin bir mücadelesinin başlamasını konu aldığı görülmektedir. Kitapta Osmanlı’nın yıkılışından yaklaşık yedi yıl sonrasında meydana gelen gelişmeler anlatıldığı için irdelenen toplum hala Osmanlı toplum özelliklerini göstermektedir. Tarihe ve Osmanlı toplum yapısına duyduğu ilgi Kemal Tahir’i bir romancı olarak tarihi dönemleri incelemeye yöneltmiş, toplumu da bu tarihsel süreç içinde ele almasına yol açmıştır. Romanda yer yer tarihi olaylara, anılara yer verilmesi bu görüşü doğrulamaktadır. Romanda değinilen bir konu da toplumsal tabakalaşmanın pek belli olmamasıdır. Bunun yanı sıra da hem maddi hem de siyasi alanda gücü elinde bulunduran insanların halktan kopmamış olduklarını romanda rahatlıkla görülebilmektedir.

Toplumsal yapıda bireylerin düşünce yapılarına baktığımızda, bireylerde ve toplumda düşünce özgürlüğünün olmadığı görülmektedir. Abdülhamid’den yeni devlete miras kalan aykırı fikirlere karşı durma politikası Cumhuriyet’in ilk yıllarında da varlığını sürdürmüştür (Karpaz, 2007) Kitabın son bölümlerine doğru Şair Selim Nuri karakterinin yaşadığı olaylar ve Komünist suçlamasıyla kendisinin darp edilmesi bu görüşü desteklemektedir. Bu bağlamda ilerleyen yıllarda da çeşitli hükümetler düşünce hürriyeti hususunda kısıtlamalar uygulamaya koyacaklardır. Sosyolojik sorunları inceleme açısından, Kemal Tahir tümevarımcı bir sistemle yola çıkmış bireysel sorunları ele alarak toplumun sorunlarını açıklama yoluna gitmiştir. Şu kesindir ki Ramiz Bey’in çektiği sıkıntılar ve Selim Nuri’nin kalacak yer bulamaması gibi bireysel gözükten sorunlar o devirde birçok insanın yüz yüze kaldığı problemlerdir. Dolayısıyla yazar romanda kullandığı karakterlerin bu dönemde yaşadıklarından kıyasla dönemin toplumsal yapısı hakkında okuyucuya fikirler sunmaktadır.

3. Dönemin Toplumsal Yapısındaki Gelişmeler

Toplum kendisine özgü örgütlenmiş bir sosyal yapısı ve düzeni, belli bir kültürel geçmişi ve düzeni olan, belli bir coğrafi alanda belli bir sürekliliği olan insan ilişkilerinin bir bütününi teşkil etmektedir (Giddens, 2013:16-17). Burada değinmemiz gereken olgu ise toplumsal yapıdır. Toplumsal yapı, bu yapıları bir araya getiren karşılıklı ilişki içerisinde olan toplumsal kurum ve kuruluşların, insan ilişkilerinin ve bunların karşılıklı etkileşimlerinden

doğan değerlerin oluşturduğu bir bütünü ifade etmektedir (Kongar, 2010:173). Bu yapı durağan olmayıp toplumların içinde bulunduğu şartlara göre bazen hızlı bazen yavaş ama sürekli bir değişim içerisindedir. Burada bahsedilen siyaset kurumu ve/veya olayları da toplumsal yapının bir parçası olup toplumu zaman içerisinde etkileme, değiştirme ve toplumsal yapıya şekil veren bir görünüme sahip olabilmektedir.

Dönemin toplumsal yapısındaki gelişmelere baktığımızda bu romanda, ilk iki kitaptaki karakterlere yeni karakterlerin eklendiği ve 1930'daki Serbest Fırka denemesi sırasında gelişen olaylar anlatılmaktadır. Kemal Tahir “devrimden” sonra süratle yorulmaya ve yozlaşmaya başlayan bir ülkeyi, Mustafa Kemal'in ve halkın arayışını ve genel olarak ülkenin yolunu bulmaya çalışmasını anlatırken yine hayli zengin bir dil kullanımı ile onlarca farklı karakter ve onların yan hikâyelerini karşımıza getiriyor. Kemal Tahir Serbest Fırka denemesi ve genel olarak ülkenin içinde bulunduğu koşulları geçmiş ve gelecekle de bağlantısını kurarak anlatırken kendi görüşlerini de özellikle finalde Doktor Münir karakteri üzerinden dile getirmekte ve kitaptaki Cumhuriyet uygulamaları eleştirisini özellikle bu bölümde hayli açık biçimde dile getirmektedir. Kuva-yi Milliye'ye katılmayanların Serbest Fırka'ya yamanmak için gösterdikleri telaş ve üçlemenin diğer kitaplarında olduğu gibi ahlâksızlık vurgusunun yine kadınlar üzerinden yapılması kitapta dikkat çeken unsurlardan bazılarıdır.

Bu dönemde Cumhuriyet yeni kurulmuş, azımsanmayacak sorunlarla mücadele etmektedir. Çok partili hayata geçişte ve Cumhuriyet döneminde Türk toplumunun yapısına bakıldığında daha henüz Osmanlı toplum yapısından kopmamış bir toplum yapısıyla karşı karşıyayız. Türk siyasal sistemine bakıldığında, tek partili ve monolitik bir yapının mevcut olduğu görülmektedir. (Ahmad, 1992:6-17). Gerek örf, adet ve geleneklere dayalı, gerekse geleneksel yönetim arzusunun duyan inançlara yönelik tutum ve davranışların kontrolü oldukça zordur. Henüz günümüzde dahi tahammül edilemeyen demokratik arzu ve isteklerin, o günkü koşullarda eylemsel bir boyut kazanması, ulus devlet olgusuna gölge düşürebilirdi. Kaldı ki, 17 Kasım 1924'de kurulan TCF, aslında İsmet Paşa başbakanlığına duyulan bir tepki ve hükümete yöneltilen eleştirilerin sonucunda doğmuş; CHF'den istifa eden eski başbakanlardan Rauf Orbay ve Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy ile Adnan Adıvar gibi güçlü arkadaşları partileşme sürecinde etkin rol oynamışlardır (Zürcher, 2003:265-270).

Çok partili rejime ait ikinci deneme bizzat Atatürk'ün isteğiyle 12 Ağustos 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile yapılmıştır (Yetkin, 1983:48). Ancak şartların yerine gelmediği sonradan görülmüştür. Kuruluş aşamasında etkili olacağı pek düşünülmemiş SCF'de, gelişmeler beklenildiği gibi olmamış, Eylül 1930 İzmir Olayları ve Ekim 1930'da yapılan belediye seçimlerinde beklenenden fazla gösterilen sempati, halkın yükselen muhalefetiyle birleşince Serbest Fırka; kuruluşuna ruhsat verilen yöneticileri bu denemeden vazgeçirmiş, parti kurucuları Cumhurbaşkanı ile aralarında doğabilecek bir çatışmayı göze alamadığından, ayrıca halkın nabzını ölçme fonksiyonu da yerine gelmiştir. Fethi Okyar partisini kapatma gerekçesi olarak, SCF'nin “siyasi sahada Gazi Paşa ile karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği” bir siyasi ortamın doğmasını göstermiştir (Soyak, 2005; Akt; Özgişi, 2014).

Sonuç Yerine

Genel olarak bakıldığında Gerth ve Mills (Giddens, 2000) gibi kuramcılar, kişinin çevresini kültürel ve toplumsal olmak üzere iki farklı yapının oluşturduğunu ileri sürmektedir. Kültürel yapı, belli bir toplum ya da grup üyelerinin ortak davranışlarını yöneten örgütlenmiş bir dizi normatif değerlerdir. Toplumsal yapı ise bir toplumun ya da grubun üyelerinin çeşitli şekillerde içinde buldukları örgütlenmiş bir dizi toplumsal ilişkilerden oluşur. Bunların yanında toplumsal yapı analizlerinde birçok etmenin de değerlendirmeye alınması gerekmektedir. Toplumsal yapı kavramı onu oluşturan parçalar ve bunların arasındaki ilişkilerin basit ve somut tanımlamalarıyla açıklanır. Parçaları oluşturan unsurlar insan grupları veya sınıflardır, kadınlar ve erkekler, etnik gruplar veya sosyoekonomik tabaka gibi; onlar insanların değişik grup ve tabakalarındaki konumlarıdır. Parçaların kendi içinde olduğu kadar parçalar arası bağlantılar da insanların değişik gruplar ve tabakalar içindeki toplumsal ilişkileridir. Kendi içinde olduğu kadar, birbirleri arasında olan bu bağlantılar, insanların toplumsal etkileşimlerinde ve iletişimlerinde anlam bulan ilişkilerdir. Bazı bilim insanlarına göre, insan toplumları düzenli ve sistemli bir biçimde var olan, paylaşılan değer inanç ve çıkarlardan oluşmuş düzenli bir yapıya sahip değildir. Aksine üye oldukları çeşitli grupların bir mücadele içinde yer aldığı, her grubun kendi gücü doğrultusunda bu mücadeleye katıldığı ve toplum içerisinde bir çatışmanın var olduğu bir yapı biçimidir.

Çok partili hayata geçiş denemelerinde Türk toplumsal yapısının içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumlar ve toplumsal yapının siyasal hayata etkileri demokrasiye geçiş sürecini doğrudan etkilemiştir. Türkiye’de çok partili hayata geçiş sürecinde sosyal yapı ve toplumsal kesimlerin bu süreç içindeki yeri, siyasal muhalefetin oluşmasında önemli bir role sahiptir. Bunun yanında, ekonomik durumun bozulması ve bu bozulmaya bağlı olarak halkta beliren hoşnutsuzluk, iktidara karşı güçlü bir toplumsal muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılma gerekçesi olan Doğu isyanları neticesi olarak yürürlüğe konulan Takrir-i Sükûn uygulaması 1929 yılına kadar devam eden bir süreci kapsamıştır. Bu süreçte baskılardan ve ekonomik buhranlardan sıkılan toplumsal kesim hükümete karşı bir hoşnutsuzluk içerisine girmiştir (Ertem, 2010: 72-73). Bunların da etkisi ve bir sonucu olarak Ali Fethi Okyar’ın, Gazi Paşa’nın kontrolü altında muhalif bir parti kurması görevini kabul etmesiyle Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci kez denenecek olan muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur.

Romanın birinci bölümü olan Madrabazlık bölümünde, Murat Bey’in yönetimini yaptığı gazeteye Asım Bey vasıtasıyla gelen yeni partinin kurulacağı haberi, toplumsal kesimde büyük bir hareketlenme meydana getirmiştir. Bunu Vakit Gazetesi’nin 80 bin baskı yaptığından (Tahir, 2013:7-10) hareketle ve bu sayede halkın bu gündemi merakla takip ettiğini söylemek olasıdır. Buradan hareketle kurulduğu ilk andan itibaren toplumda bir hareketlenmeye neden olması ve toplumsal kesimler tarafından yoğun ilgi görmesi böyle bir siyasi hareketlenmenin toplumda ihtiyaç olduğu konusunda bizleri hemfikir kılmaktadır. Tabii ki böyle bir muhalefetin ortaya çıkması toplumsal yapıda da yol ayrımlarına neden olmuştur. Romanda bunu Kuvay-i Milliyetçiler kısmında görmekteyiz (Tahir, 2013:151-155). Burada olaylar bir Kuvay-i Milliyetçi olan ve birçok da savaşa katılmış olan Ramiz Efendi çerçevesinde gelişmiştir. Burada Kuvay-i Milliyetçiler Halk Partisi’ni tutarken; Madrabazlar, çıkar peşinde koşanlar, işimi bu yolla hallederim düşüncesi içinde olanlar, Halk Partisine karşı olanlar, devletin içinde bulunduğu ekonomik durumdan rahatsız olanlar, yani temelde İsmet

Paşa'ya ve onun düşüncesine karşı olanların hepsinin Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında toplandıkları görülmektedir.

Romanın son bölümü olan 'Yol Ayrımı' bölümünde ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın toplum tarafından beklenenden daha fazla ilgi duyması muhalefet partisini endişelendirmekte ve bunun bir neticesi olarak oyların çalınması, seçimlerin ertelenmesi, toplumsal yapıda olayların baş göstermesi gibi durumlar, Murat karakteri üzerinden anlatılmıştır. Bütün bunların da etkisi göz önüne alındığında partinin fesh edilmesine götüren durum, Fethi Bey'in seçimlere ilişkin hazırladığı yolsuzluklarla ilgili önergesinin mecliste tartışılmasıyla son bulacaktır (Çavdar, 1995). Bunun üzerine 16 Kasım 1930'da Gazi Paşa'yla son kez görüşen Fethi Bey parti kapatma kararının olduğunu söylemiştir. Kendi milletvekilleriyle de görüşükten sonra, ertesi gün Dâhiliye Vekâletine verilmek üzere fesih beyannamesi hazırlanmıştır.

Sonuç itibariyle, geçmişten günümüze bireylerde, toplumlarda, gruplarda insanlar veya insan gruplarının bazı dönemlerde bir yol ayrımına geldikleri aşikâr olmuştur. Bu çalışmamızda dönemin toplumsal yapısı hakkındaki bilgiler Yol Ayrımı romanı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu kitapta demokrasi adına yeni bir adım atılarak yeni bir parti kuruluyor ve olaylar öyle bir noktaya geliyor ki tekrar yeni bir yol ayrımına geliniyor. Aslında işin içinde çıkar çatışmasının olduğu ve yönetimde ve toplumda söz sahibi olma durumlarının etkileri romanda görülmektedir. Romanda bunun yanında, kişilerin çıkarlarına ters düşen durumlarda yeni bir yol ayrımına kendilerini sürüklemektense karşı tarafı zorlayarak onları başka yol ayrımını tercih etmek zorunda bıraktıkları görülmektedir.

Kaynakça

- Ahmad, F. (1992). Demokrasi Sürecinde Türkiye. İstanbul, Hil Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1994). Serbest Fırka Hatıraları. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Çavdar, T. (1995). Serbest Fırka. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, İletişim Yayınları, Cilt:8, S:2052-2059.
- Ekinci, N. (1997). Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkiler. İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Ertem, B. (2010). Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası. ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt:1, Sayı:2.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. (Çev. Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2013). Sosyoloji; Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş. (Çev. Ülgen Yıldız Battal) Ankara, Siyasal Kitapevi.
- Karpat, K. (2013). Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2007). Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980. Ankara, İmge Kitapevi.
- Kongar, E. (2010). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. Ankara, Remzi Kitapevi.
- Lewis B. (1991). Modern Türkiye'nin Doğuşu. (Çev. Boğaç Babür Turna) Ankara, Arkadaş Yayınevi.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 56 Temmuz - Ağustos 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- Soyak, H.R. (2005). Atatürk'ten Hatıralar. (YKY,2005, s.425) Akt: Tunca ÖZGİŞİ (2014), Türkiye'de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi. İstanbul, Tesam Akademi Dergisi, Cilt:1 Sayı:1.
- Tahir, K. (2013). Esir Şehir Üçlemesi 3 Cilt “Yol Ayrımı”, V. Baskı, İstanbul, İthaki Yayıncılık.
- Tezel, Y.S. (2002). Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tökin, İ.H. (1990). Türkiye Köy İktisadiyatı. İstanbul, İletişim Yayınları (2.baskı).
- Yetkin, Ç. (1983). Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930–1945). İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Zürcher, E.J. (2003). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Zürcher, E.J. (1995). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul, İletişim Yayınları.